

ПАТРІОТИЧНЕ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ БІЙЦІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ У 1923–1928 рр.

У статті проаналізовано роль і місце патріотичного та інтернаціонального виховання в Робітничо-Селянській Червоній Армії в період 1923–1928 рр. Розкриті основні протиріччя, форми та особливості виховного процесу на конкретному історичному матеріалі.

Ключові слова: пролетарський інтернаціоналізм, воєнна реформа, національні частини.

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України розпочався новий етап теоретичного переосмислення місця та ролі патріотичного виховання в системі виховної роботи в Збройних Силах України (далі – ЗСУ). Відсутність державної ідеології, різне, навіть антагоністичне сприйняття історичних подій та постатей, формують досить еkleктичну уяву про фундаментальні основи патріотичної ідеї в армії, що, відповідно, створює проблема комплексу подолання внутрішніх протиріч, які визначають різні підходи до оцінки історичного минулого та перспектив обрання вектора стратегічного бачення патріотичного виховання нації та її Збройних Сил.

Актуальність визначення основної ідеї патріотичного виховання у ЗСУ впродовж майже двадцяти років займає значне місце у наукових дослідженнях історико-філософського напрямку. Принципи формування національної патріотичної ідеології ґрунтуються на віковичних традиціях суспільства. Особливо важливим є період 1923–1928 рр. як визначний етап практичної реалізації будівництва національних українських з'єднань в період проведення воєнної реформи.

Стан дослідження проблеми. В останні десятиріччя особлива увага російської та української історіографії звернена

Гула Руслан Володимирович, кандидат історичних наук, викладач кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Гула Р.В., 2012

на дослідження особливостей функціонування та розвитку патріотичної ідеології як структурного елемента духовного єднання нації та армії. У цьому контексті слід зазначити величезний науковий внесок у розробку історичних основ воєнно-державної складової патріотизму таких сучасних українських дослідників, як В. Гриневич, Л. Гриневич, В. Дашкевич. Серед російських дослідників слід визначити наукові розробки В. Артамонова, В. Золотарьова, І. Мельніченка.

Метою статті є висвітлення особливостей функціонування системи патріотичного виховання в Робітничо-Селянській Червоній Армії у 1923–1928 рр. на матеріалах України. Історичний відрізок часу, який ми розглядаємо, органічно пов'язаний з ходом проведення у СРСР воєнної реформи та визначається хронологічними межами 1923–1928 рр.

Особливостями цього періоду були:

закінчення у 1922 р. основних бойових дій на фронтах Громадянської війни створило умови для повномасштабного переходу держави та її воєнної організації від війни до миру з принциповою зміною змісту та форм організації бойової підготовки і патріотичного виховання особового складу;

створення у грудні 1922 р. СРСР викликало необхідність суттєвих змін у галузі воєнного будівництва: реорганізації центральних органів військового управління, створення та удосконалення національних військових формувань, виховання військовослужбовців РСЧА у дусі дружби та братерства народів;

перехід воєнної організації на планові основи воєнного будівництва, удосконалення організаційно-штатної структури центрального апарата та збройних сил;

впровадження у життя системності процесу патріотичного виховання та його безпосереднього зв'язку із заходами зміцнення військової дисципліни, бойової підготовки та забезпечення військ.

Особливості періоду формували систему зіткнення різних поглядів на розвиток держави та її збройних сил, які виявлялися як у міцних імпульсах руху та настільки ж міцних імпульсах гальмування. Цей спектр співвідношення послідовності тотального соціального вибуху Жовтневої

революції, Громадянської війни з еволюційним характером нової економічної політики та приходом йому на зміну смуги насильства та терору відносно селянства існував у комплексі детермінованих протиріч, основними з яких були протиріччя між: а) селянською за соціальним складом армією та імперативно впровадженими принципами пролетарського інтернаціоналізму; б) атеїстичною пропагандою та переважно релігійним складом червоноармійців; в) абсолютизацією принципу формування національних частин та єдиною системою бойового управління військами.

Із закінченням бойових дій на фронтах Громадянської війни суттєво була скорочена чисельність Червоної Армії – з 5 мільйонів до 562 тис. військовослужбовців [1, 131]. Военно-стратегічні умови, які склалися на той час у світі, надавали можливість для великомасштабних економічних перетворень та на їх основі – підвищення боєздатності збройних сил. Корінним питанням того часу було приведення у відповідність співвідношення кадрових військ з територіально-міліційним принципом формування. Початок цього процесу був покладений декретом ЦВК та РНК СРСР від 8 серпня 1923 р. “Про організацію територіальних частин та проведення воєнної підготовки трудящих”. Документальною основою завершення воєнного реформування є декрет ЦВК та РНК СРСР про перехід збройних сил на п’ятирічне будівництво – відповідно до вступу СРСР у першу п’ятирічку.

На підставі воєнно-політичних та власно воєнних вимог ЦК РКП(б) завдання РСЧА у цих історичних умовах трактувалися як “відбиття імовірного імперіалістичного нападу”; служити надійною опорою класової політики радянської влади в країні; бути опорою світової соціалістичної революції – “армією робітників усіх країн”, “підтримкою ...соціалістичної революції в Європі” [2].

Особливостями патріотичного та інтернаціонального виховання при переході армії на територіально-міліційну систему комплектування були:

вивчення та врахування у партполітроботі складних соціальних та економічних процесів серед селянства;

робота щодо “змички міста та села”, союзу робітників та селян;

врахування особливостей національного менталітету при проведенні заходів патріотичного та інтернаціонального виховання серед особового складу національних формувань.

Армія за своїм соціальним складом була переважно селянською. За даними Управління облаштування та служби військ ГУ РСЧА на 1 квітня 1926 р. у лавах армії знаходилося 594 195 військовослужбовців, з них за соціальним походженням: робітників – 107297 (18,1%), селян – 423607 (71,3%), інших – 63 291 (10,6%) [3].

Проблема політичного виховання у лавах РСЧА у період проведення воєнної реформи займали пріоритетне значення. Особливого значення вона набувала в УРСР. Слід зазначити, що на початку 20-х рр. призовний контингент УРСР залишався досить проблемним для проведення роботи щодо патріотичного та інтернаціонального виховання. На цей стан безпосередньо впливали:

- репресивні дії влади часів громадянської війни – використання продзагонів, насильницьке вилучення збіжжя, насаджування комун, терор НК;

- релігійність селянського населення;

- вплив політичних поглядів противників більшовизму з часів громадянської війни.

У доповіді Наркомвоєна М. Фрунзе та начальника Політуправління РСЧА А. Бубнова в ЦК РКП(б) Й. Сталіну від 19 грудня 1924 р. про необхідність підтримки та подальшого зміцнення територіальної системи як основи організації збройних сил зазначалося:

- присутність надмірної уваги політпрацівників при проведенні політичних занять питанням побуту села, своєрідний “селянський ухил” у воєнно-політичному вихованні бійця; необхідність посилення воєнної складової у процесі політвиховання при проведенні політгодини та позашкільної роботи серед особового складу;

- необхідність широкої агітації серед бійців територіальних частин особливостей праці робочого класу. Наприклад, політуправління Українського воєнного округу (УВО) доповідало про організацію масових екскурсій особового складу на заводи та кардинальні зміни у їх свідомості щодо оцінки праці робітників;

- ретельне вивчення соціально-політичної обстановки у районі дислокації територіальних частин. Особливо звернута увага на наявність антирадянських настроїв серед селянського населення України, яке масово приймало участь у селянських повстаннях проти радянської влади. Конкретно вказані факти антиурядової агітації у місцях дислокації

15-ї Сівапшської стрілецької дивізії УВО (м. Миколаїв) та 95-ї української національної стрілецької дивізії (м. Первомайськ Миколаївської обл.) [4].

Вже через два роки акценти проблем патріотичного та інтернаціонального виховання дещо зміщуються. Згідно з довідкою-довіддю Політуправління РСЧА голові РВР СРСР К. Ворошилову від лютого 1926 р. на перший план виховного процесу висувуються наступні проблеми:

яскраві прояви антисемітизму у формі скарг на малу кількість призовників-евреїв та максимальну наповненість ними урядових закладів;

велика кількість віруючого контингенту призовників. Причому звертається увага на агресивне неприйняття форм антирелігійної пропаганди: ходіння на свята у церкву, носіння хрестиків, відмова від запису у природничонауковій гуртки. Зазначається велика кількість віруючих серед національних меншин [5].

У ході проведення воєнної реформи цей комплекс проблем виховної роботи викликав “наявність випадків колективних порушень дисципліни, зростання пияцтва серед червоноармійців і молодшого комскладу, постійний рівень самогубств серед особового складу, а також пияцтво начскладу”. Вказано, що серед причин, які сприяли такому політико-моральному стану було “формальне відношення начскладу до потреб червоноармійців... при підвищенні відчуття власної гідності останніх”. Запропоновано “посилення поряд зі службовою, дружньою спайки між усіма особами керівного складу” поряд з комплексним використанням дисциплінарної практики та забезпечення усіма видами постачання [6].

У період 1923–1928 рр. почався новий етап національного воєнного будівництва. До цього часу 10% складу РСЧА припадало на національні частини. На думку М. Фрунзе, “принципи національного будівництва у Червоній Армії були встановлені XII з’їздом РКП(б) та в основному зводяться: 1) до організації окремих національних військових частин; 2) до постановки роботи серед нацменшин у дусі постанов з’їзду в частинах зі змішаним національним складом” [7, 306].

Реалізація цих принципів була здійснена через наступний комплекс заходів:

дислокація національних військових формувань – тільки на території республіки;

дерусифікація повсякденної діяльності національних частин і військово-навчальних закладів, організація навчання, виховання, проведення заходів бойової підготовки мовою корінної національності;

підготовка національних воєнних кадрів;

організація забезпечення та видання національною мовою спеціальної літератури та статутів;

паралельне навчання російською мовою керівного складу національних частин.

У жовтні 1923 р. у Москві була скликана III Всесоюзна нарада політпрацівників РСЧА та РСЧФ. Резолюцією “Національне питання й Червона Армія” визначені пріоритети військового будівництва союзної армії. До них насамперед відносилися:

проголошення єдності РСЧА та неможливість її розколу за національною ознакою;

висування на командні посади осіб, які знають національні особливості особового складу;

позбавлення від великодержавницьких та шовіністичних проявів командирів та начальників.

Основи інтернаціонального та патріотичного виховання закладені у резолюції “Виховна робота в Червоній Армії”. Основними напрямками цієї роботи визначені:

історичний: вивчення історії районів дислокації (базування) частин;

політико-економічний: ознайомлення з результатами економічного розвитку регіону та його політичними особливостями;

мовний: вивчення начскладом однієї із мов національностей місця дислокації;

навчальний: перегляд програм військово-навчальних закладів з метою ознайомлення червоноармійців з національним питанням;

воєнно-шефський: розвиток і закріплення зв'язку військових частин з місцевим населенням;

інтернаціонально-патріотичний: боротьба з пережитками великодержавницьких поглядів і проявів [8, 238–239].

Слід зазначити, що вже у 1922 р. політуправління Українського воєнного округу (УВО) активно використовувало у патріотичному вихованні елементи коренізації на класовій основі. Орган політуправління УВО друкував вірші та

прозу українською мовою з обов'язковим дотриманням вимог щодо пропаганди союзу міста та села, пролетарського інтернаціоналізму та ненависті до класових ворогів [Див., наприклад, 9].

За доповіддю заступника голови РВР СРСР М. Фрунзе на 29 грудня 1924 р. в УРСР до національних частин відносились: 95-та Молдавська стрілецька дивізія 6-го стрілецького корпусу (місце дислокації – м. Первомайськ Миколаївської обл.), 96-та стрілецька імені Я. Фабріціуса дивізія 17-го стрілецького корпусу (м. Вінниця), 99-та стрілецька дивізія 17-го стрілецького корпусу (м. Черкаси) та 100-та стрілецька дивізія 8-го стрілецького корпусу (м. Біла Церква Київської обл.). У склад навчальних закладів входили: 5-та об'єднана школа червоних старшин (м. Харків), 5-та кавалерійська школа імені тов. Зиновійова (м. Зіновійовськ), воєнно-підготовча школа (м. Київ) [10].

При прийнятті у 1926 р. п'ятирічного плану розвитку національних частин чисельність чотирьох українських національних дивізій (95, 96, 99 та 100-ї) складала 9 528 чоловік особового складу. Відбулися зміни у системі воєнно-навчальних закладів. Підготовку командного складу для українських національних дивізій здійснювали Воєнно-підготовча школа (м. Київ), українська батарея Київської артилерійської школи, Воєнна школа червоних старшин імені ВУЦВК (м. Харків) та кавалерійська воєнна школа імені С. Будьонного (м. Кіровоград). Останні дві, крім того, виконували завдання підготовки командних кадрів і для загальноармійських частин. Нестача ж командного складу для національних українських формувань змусило керівництво РВР СРСР прийняти рішення щодо кадрового переміщення у “командирів відповідної національності із не національних частин та воєнних шкіл у свої частини. Такий захід буде здійснено... відносно двох українських дивізій”. Вказано як недолік на “величезну нестачу статутів, воєнної та воєнно-політичної літератури на рідній мові” (за даними політуправління УВО в 1926 р. видано 32 тис. примірників статутів, 10 назв військово-політичної літератури, 2 – воєннотехнічної, 12 – військової белетристики, 3 тис. примірників військових словників [8, 269] (для майже десятитисячного контингенту дивізій більш ніж достатньо – *авт.*). Причому факт того, що навчання у національних частинах велось

рідною мовою викликало низку проблем, а саме: гостра нестача національного командного складу та відсутність розробленої військової термінології. Рішення цієї проблеми, на думку начальника Головного Управління РСЧА В. Левічева, лежить у площині використання загальної командної мови та мови бойових наказів для підвищення оперативності та гнучкості бойового управління. “Командування та управління російською мовою буде не протиріччям нашої національної політиці, а практичною мірою, яка забезпечить боездатність армії” [11].

У 1926 р. відбулися зміни у навчальних програмах і принципах використання мови, патріотичного та інтернаціонального виховання у військових школах. До шкіл 1-ї групи увійшли Воєнно-підготовча школа, Воєнна школа червоних старшин імені ВУЦВК, українська батарея Київської артилерійської школи. Особливістю воєнно-педагогічного процесу у цій групі стало обов'язкове використання національної мови. Російська мова використовувалась в якості допоміжної. “Кожна школа, ...цієї групи має свої особливості в постановці національної роботи...що визначає собою практичне здійснення та темп націфікації”. У школах 2-ї групи, до якої відносилася кавалерійська воєнна школа імені С. Будьонного навчання здійснювалося паритетне двома мовами [12].

Відслідковувало хід соціально-політичних процесів, особливостей патріотичного та інтернаціонального виховання у військових формуваннях також й Об'єднане Державне Політичне Управління. В аналітичній доповіді від 27 грудня 1926 р. звертається увага голови РВР СРСР на ненормальні національні відносини у територіальних частинах: “Особливо стоїть питання про начсклад на Україні, яка проводить українізацію. Між російським начскладом та червоноармійцями-українцями створюються досить натягнуті взаємовідносини, на що слід звернути увагу” [13].

Перші прояви тенденції щодо організації протидії політиці “українізації” у воєнному будівництві можна віднести до 1927 р. У доповіді заступника начальника Штабу РСЧА С. Пугачова в РВР СРСР про національне будівництво РСЧА зазначено, що “у сьогоднішній час в УРСР мають місце тенденції українізувати усі війська, які дислоковані на території республіки, незалежно від того, із якої національності

вони комплектуються. Така націоналізація носить примусовий характер та по цілій низці міркувань не може бути визнана корисною для справи”. На думку військового керівника, до “визначення чисельності військ необхідно підходити, виходячи з чисельності населення на території республіки”. За розрахунками Пугачова, кількість українських дивізій, за його методикою, слід збільшити з 4 до 7, а чисельність особового складу з 8600 до 14000. Але це, на думку заступника начальника штабу РСЧА, суттєвим чином зменшить мобілізаційний та призовний ресурс для військ Українського воєнного округу. Тому запропоноване “збільшити чисельність українських стрілецьких дивізій до 6 з умовою, що інших, які розташовані на території УВО військ українізація не торкнеться ні у якій мірі”.

З метою удосконалення ефективності бойового управління запропоновано:

- обов’язкове знання командним складом російської мови;
- організаційно включення у кадри РСЧА командування національних частин;

- на національну мову переводити лише статuti та масову культурно-просвітницьку та політичну літературу;

- навчання та віддання команд у національних частинах проводити національною мовою, надання бойових розпоряджень – російською мовою. [14, 63–71]. Слід зазначити, що, виходячи з факту оптимальної чисельності РСЧА 617 000 чол. на 1928 р., збільшення національних дивізій в Україні було можливо лише за рахунок дивізій союзного підпорядкування, що було визнане недоцільним [15].

У цьому періоді відбулося організаційне удосконалення структур, які безпосередньо відповідали за стан інтернаціонального та патріотичного виховання. Наказом РВР СРСР №446/96 від 28 березня 1924 р. Політуправління РВР СРСР перейменоване у Політуправління РСЧА (ПУ РСЧА) з підпорядкуванням Народному комісаріату з воєнних та морських справ. Постановою Оргбюро ЦК РКП(б) від 28 липня 1924 р. “Про введення єдиноначальства в Червоній Армії” та циркуляру РВР СРСР від 29 листопада 1924 р. про розширення відповідальності командирів-єдиноначальників переглянуті функції ПУ РСЧА з метою позбавлення комісарів функцій політичного контролю [7, 88–89]. Тому, згідно

з новим положенням про ПУ РСЧА від 7 серпня 1925 р., на цей орган покладалися завдання виключно організації партійно-політичної роботи та політичного та військового виховання. З грудня 1925 р., за рішенням XIV з'їзду РКП(б), статус ПУ РСЧА був піднятий до рівня військового відділу ЦК ВКП(б).

Але в діяльності ПУ РСЧА у ході перебудови системи військового управління виявлені крупні недоліки у вихованні особового складу. До них відносились формалізм, відірваність від життя, невмілі форми агітаційно-пропагандистської роботи, політичного виховання особового складу. У доповіді групи воєнних робітників у ЦК РКП(б) від 10 лютого 1924 р. “Про хворобливі явища в Червоній Армії” констатується: “Політпрограми, які розроблені для ком. та політскладу є скоріше циклом усіх наук для підготовки політичного ватажка. За шість місяців комсклад повинен вивчати твори Карла Маркса, Енгельса, Каутського, Леніна, Абетку комунізму, Вольфсона, літературу Бухаріна, історію Покровського та ін. Це програма-максимум на все життя. Та ж історія для червоноармійців. Програма розроблена для культурного солдата, але не для російського селянина. Сам метод викладання – не для червоноармійця-селянина, який має лише зорову пам'ять” [16]. Лише перелік творів політичних діячів не залишає сумнівів у класовій спрямованості процесу виховання у РСЧА.

Висновки. Таким чином, у період 1923–1928 рр. патріотичне та інтернаціональне виховання носили відверто класовий характер. Особливістю патріотичного та інтернаціонального виховання особового складу було те, що основну увагу сконцентрували не стільки на інтернаціональні зусилля революційних мас, скільки на збройні сили “вітчизни світового пролетаріату”. Відбувалася своєрідна трансформація самого змісту пролетарського інтернаціоналізму, як спрямованості до соціалістичного революційного патріотизму в масштабах всього світу. Перемога соціалізму в окремо взятій країні сформувала месіансько-націоналістичний патріотизм з колоритним комуністично-догматичним змістом та агресивно-наступальним характером.

1. История России. XX век / [А.Н. Быханов, М.М. Горинов, В.П. Дмитренко и др.]. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2001. – Т. 3. История России. XX век. – 608 с.

2. РГВА (Російський державний військовий архів). Доклад начальника Штаба РККА М.Н. Тухачевского председателю РВС СССР К.Е. Ворошилову о 4-летнем плане развития стрелковых войск №032418, 5 июня 1926 г., ф. 33988, оп. 1, д. 601, л. 134–144.
3. Справка Управления устройства и службы войск ГУ РККА о социальном составе РККА на 1 апреля 1926 г. 19 февраля 1927 [Электронный ресурс] Реформа в Красной Армии: Документы и материалы. 1923–1928 гг. – М.; СПб. : Летний сад. – Кн. 2. – 2006. – 525 с. – режим доступа до сайта: <http://lib.rus.ec/b/318857/read>.
4. РГВА (Російський державний військовий архів). Доклад М.В. Фрунзе и А.С. Бубнова в ЦК РКП(б) И.В. Сталину о необходимости поддержки и дальнейшего укрепления территориальной системы как основы организации вооруженных сил № 04002 19 декабря 1924 г. , ф. 4, оп. 18, д. 8, л. 11–13.
5. РГВА (Російський державний військовий архів). Справка-доклад начальника информационно-статистического отдела ПУ РККА В.Н. Черневского председателю РВС СССР К.Е. Ворошилову с характеристикой призывников 1903 г. рождения, февраль 1926 г., ф. 33987, оп. 1, д. 609, л. 90–92.
6. Резолюция совещания РВС СССР с военными делегатами IV Всесоюзного съезда Советов 27/28 апреля 1927 г. [Электронный ресурс] / Реформа в Красной Армии: Документы и материалы. 1923–1928 гг. – М.; СПб. : Летний сад. – Кн. 2. – 2006. – 525 с. – режим доступа до сайта: <http://lib.rus.ec/b/318857/read>.
7. Реформа в Красной Армии. Документы и материалы. 1923–1928 гг.: В 2 кн. / [Ред. коллегия: К.М. Андерсон, И.И. Басик, В.Л. Воронцов, В.А. Жилин, В.П. Козлов, АА. Кольтюков, В.Н. Кузленков, Н.И. Никифоров, А.С. Рукшин]. Кн. I. – М.; СПб.: Летний сад, 2006. – 720 с.
8. Гриневич Л. Військове будівництво в Радянській Україні 1917 – початок 30-х рр. XX ст. // Історія українського війська (під ред. Я. Дашкевича). – Львів: Світ, 1996. – С. 10–331.
9. Красная звезда. – 1922. – № 2. – 25 с.
10. РГВА (Російський державний військовий архів). Доклад зам. председателя РВС СССР М.В. Фрунзе в ЦК РКП(б) о пятилетней программе национального строительства в РККА 29 декабря 1924 г., ф. 4, оп. 2, д. 19. – Л. 64–67.
11. РГВА (Російський державний військовий архів). Доклад начальника ГУ РККА В.Н. Левичева в РВС СССР о национальных формированиях 8 мая 1926 г. – Ф. 33989. – Оп. 1, Д. 16. – Л. 343–353.
12. РГВА (Російський державний військовий архів). Доклад начальника УВУЗ РККА В.К. Путны в РВС СССР о необходимых реорганизационных изменениях в сети военных учебных заведений в соответствии с потребностями национальных формирований 11 мая 1926 г. –Ф. 33989. – Оп. 1. – Д. 16. – Л. 358–368.

13. РГВА (Російський державний військовий архів). Аналітичний доклад ОГПУ председателю РВС СССР о территориально-милиционной системе как основе Вооруженных сил СССР 27 декабря 1926 г. – Ф. 4. – Оп. 14. – Д. 68. – Л. 49–67.
14. Реформа в Красной Армии: Документы и материалы. 1923–1928 гг. – М.; СПб. : Летний сад, – Кн. 2. – 2006. – 525 с.
15. Положение о Народном Комиссариате по Военным и Морским Делаам 30 января 1929 года [Электронный ресурс] / Реформа в Красной Армии: Документы и материалы. 1923–1928 гг. – М.; СПб.: Летний сад. – Кн. 2. – 2006. – 525 с. – Режим доступа до сайта: <http://lib.rus.ec/b/318857/read>.
16. Доклад группы военных работников “О болезненных явлениях в Красной Армии”. 10 февраля 1924 г. [Электронный ресурс] / Реформа в Красной Армии: Документы и материалы. 1923–1928 гг. – М.; СПб.: Летний сад. – Кн. 2. – 2006. – 525 с. – Режим доступа до сайта: <http://lib.rus.ec/b/318857/read>

Надійшла до редколегії 05.09.2012 р.

Рецензент: *Ю.Ю. Сливка*, доктор історичних наук, професор, Львівська державна фінансова академія, м. Львів.

Гула Р.В.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ И ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ БОЙЦОВ КРАСНОЙ АРМИИ В 1923–1928 гг.

Проанализировано место и роль патриотического и интернационального воспитания в Рабоче-Крестьянской Красной Армии в период 1923–1928 гг. Раскрыты основные противоречия, формы и особенности воспитательного процесса на конкретном историческом материале.

Ключевые слова: пролетарский интернационализм, военная реформа, национальные части.

Hula R.

PATRIOTIC AND INTERNATIONALIST EDUCATION OF THE RED ARMY FIGHTERS IN THE 1923-1928 BIENNIUM

In this article the role and place of patriotic and international education in Red Army during 1923-1928 is analyzed. The basic contradiction of the main forms and peculiarities of educational process on the specific historical material is shown.

Key words: proletarian internationalism, military reform, national parts.